

הפגות בהלכה השלכות הלכתיות מהגדרת הולדות*

בין פרק שעניינו מחלוקתם של "תנאים" ומחלוקתם של "ראשונים" בשאלת הגדרת הקריטריונים הנצרכים לקביעת הלכות כל וולד [א], ובין פרק שעניינו שורשי פסיקת הלכות אותה מחלוקת [ב], ממוקם פרק זה, המוקדש לדיון ולבירור השלכות המשתמעות, נובעות ומתחייבות מאותה מחלוקת. בנידון-דא, מיקום פרק זה במקום זה מתחייב, לא רק משום שטמונה בו הבהרה לאותה מחלוקת ומוטעם בו מיקודה אליבא דהלכתא, אלא גם מאחר ויש מן הפוסקים שהבחינו והבדילו בין תחומים שונים, וסברו שפסיקת ההלכה עצמה משתנה ומתחלפת בין תחום אחד למשנהו.

ההשלכות הנובעות מאותם הגדרות וקריטריונים שנימנו בפרק הנ"ל, השלכות ישירות ועקיפות כאחד, נוגעות למכלול רחב מאוד של תחומים. כלפי כל אחת מנפקויות אלה תישאל השאלה: האם וולד זה המצוי לפנינו מוגדר הוא כנפל או כבן-קיימא - אם ודאי ואם ספק - והליכותיו ודיניו של אותו וולד ישתנו בהתאם לתשובת שאלה זו.

* פרק מתוך חיבור כולל ומקיף לבירור עניינם של פגים ושל הפגות אליבא דהלכתא. פרקים קודמים אשר כבר פורסמו, ראה:

- פרק א. קריטריונים המכריעים מצב הולד - אסיא, ניסן תשמ"ח, חוב' מ"ד (כרך י"א חוב' ד').
פרק ב. שורשי הפסיקה היסודית - אסיא, אייר תשנ"ב, חוב' ג"א-נ"ב (כרך י"ג חוב' ג'-ד').
פרק ג. "בן שמונה". פשר שיטת חז"ל בנוגע לולדות "בני שמונה" - אסיא, טבת תשמ"ט, חוב' מ"ה-מ"ו (כרך י"ב חוב' א'-ב').
פרק ד. הגדרת השהות באינקובטור: המשך הדין או טיפול רפואי - אור המזרח, תשרי תשמ"ח, חוב' קכ"ב (כרך ל"ז חוב' א'-ב').
פרק ה. פדיון הבן של פגים - אור המזרח, טבת תשמ"ט, חוב' קל"ג (כרך ל"ז חוב' א').
פרק ו. ביקור חולים אצל פגים - אור המזרח, ניסן-תמוז תשמ"ט, חוב' קל"ד-קל"ה (כרך ל"ז חוב' ג'-ד').
פרק ז. מנהגי "יום השנה" (יארצייט) בפטירת קטנים - אור תורה, טבת תש"ן, חוב' רס"ג (כרך כ"ב חוב' ד').
פרק ח. פגים במקרא ומעמדם עפ"י חז"ל - מרחבים ה', תמוז תנש"א.

ראה גם ספרי: השתנות הטבעים בהלכה. ירושלים תשנ"ה. ושם - בעיקר - פרק ט'.

א. ענייני חילול שבת

מרביתן של השלכות אלה התפרטו באותה תוספתא הנזכרת לעיל.¹ וכך אמרו שם בהלכה ה', בנוגע להלכות שבת:

"בן שבעה דוחין עליו את השבת, בן שמונה אין דוחין עליו את השבת. ספק שבעה ספק בן שמונה אין דוחין עליו את השבת.² בן שמונה הרי הוא כאבן ואין מטלטלין אותו,³ אבל אימו שוחה עליו ומניקתו".

כך התוספתא, ואולם למעשה קיימת מחלוקת עקרונית בשאלת יסוד כלפי פיסקא זו שבתוספתא: בקשר לאיזה נושא נאמרה נפקות זו. האם מדובר בחילול שבת לצורך הצלתו של הולד, ובזה הכריעו שלא לחלל שבת עבור פיקוח נפשו של הנולד לשמונה; או שמא אין מדובר אלא רק בחילול שבת לצורך קיום מצות מילה, ובזה אמרו שלא למולו בשבת, ואולם פשוט וברור שפיקוח נפשו דוחה שבת.

בגמרא שבת (קל"ה-קל"ו) התפרשה הסוגיא כולה בהקשר צר של מילה בשבת. מסיבה זו גם שאלו ותמהו שם - ממה נפשך יותר למולו: "אם חי הבן שפיר קא מהיל (ככל ולד אחר בן שמונה ימים החייב במילה, ומילתו בזמנה דוחה שבת) ואם לאו - מחתך בבשר הבן (ואינו בגדר חבורה שנאסרה)". עד שנזקקו לומר כי אכן עצם המילה - חיתוך הבשר - אין בו איסור, מחמת אותה טענת "ממה נפשך"; "לא נצרכה אלא למכשירי מילה ואליבא דרבי אליעזר".

1. ראה הערה 1 לעיל פרק א; ועיין והשווה שם בין המהדורות השונות, וראה שינויי גירסא קלים ("אין מטלטלין אותו" - "ואסור לטלטלו"; "אין גורר טומאה"; - "גורר טומאה וכו'"; ועוד).

2. ראוי להעיר כי יש מן ה"ראשונים" שהשמיט ולא התייחס לפיסקא זו של "ספק בן שבעה ספק בן שמונה", וזאת מאחר שכללה בהא "דערלתו ודאי דוחה שבת, ולא ספק" והרי גם אלה מעין הספיקות הם! ר' ראבי"ה ח"א סי' רפ"ו - עמ' 355 והערה 13 במהדו' אפטוביצר שם.

3. עי' בסוף פרק י"ח ממסכת שבת - מכלול טיפולים שהיו נוהגים לעשות לתינוק הנולד: חתיכת הטבור, רחיצה, מליחה, ליפוף, וכן הטמנת השיליה - כסגולה - ועוד. ואכן במדרש במדבר רבה פרשה ד' פיס' ג' הוסיפו ואמרו כי גם "אין חותכין את טיבורו... ואין טומנין שלייתו" של הנולד לשמונה, וזאת מאחר שקבעו כי "הנולד בן ז' - הוא של חיים, אבל הנולד לחי' - אינו של חיים; לפיכך אין מחללין עליו את השבת." אם כן, גם טיפולים אלה מתווספים לאותם טיפולים שנאסרה עשייתם בשבת כלפי אותו ולד. (יצויין כי דעת רבי בנוגע ל"סימנים" כמכריעים, הובאה שם בסתמא; ודעת רשב"ג נסמכה לדבר-תורה, כמנינם של הבכורות לפדייתן, שהיה רק אחר ל' יום). וכן איתא כיו"ב במדרש תנחומא במדבר סי' כ, א (במהדו' ר"ש באבער - וברגילה י"ח) ועי' ילקו"ש רמז תרצ"ב. ועל כך יש להוסיף גם את המשתמע מתוס' ע"ז כ"ו ד"ה "סבר", כי כל שלא כלו לו חודשיו, הרי בעצם הולדתו יש משום איסור מלאכת גוזז! (ועי' בס' "תורת היולדת" עמ' קמ"ג, ופרק ל"ד).

כלומר, חידושו הידוע של ר' אליעזר אשר קבע כי מילה דוחה שבת לא רק בקיום המצוה עצמה אלא גם בהכנת מכשיריה,⁴ חידוש זה אינו אמור אלא רק בבני ט' ודאיים ולא בולדות "מסופקים".

מכאן משתמע שני דברים יסודיים הנוגעים להבהרת התוספתא: א. נפקות התוספתא אינה אמורה כלפי פיקוח נפשו והצלתו של הנולד לשמונה, אלא רק כלפי קיום מצות מילה. ב. זאת ועוד, עצם המילה יכולה להיעשות בשבת, אפילו לנולד לשמונה. רק אם מדובר בהכנתם של מכשירי המילה בשבת, בזה - לרבנן הדבר אסור בכל מקרה, אף לבני ט'; ואילו לר' אליעזר, בזה - ובזה בלבד - ישנו הבדל בין בני ט' לולדות "מסופקים". ברם, אם מכשירי המילה עצמם מוכנים ומזומנים כדבעי כבר מער"ש, הרי אז אין כל מניעה לדחות השבת ולמול כל וולד - הן ולדות "מסופקים", הן בני ח', ומכל-שכן בני ט'. לכך צריך להוסיף כי גם מן הירושלמי נשמעת פרשנות דומה לתוספתא,⁵ ואף שם העמידה כלפי ענייני מילה, ואם כי ישנו שם שינוי ניכר כלפי היתר המילה עצמה, והיא נאסרת בבני שמונה אליבא דהירושלמי; אך לבד משינוי זה בנוגע להיתר מילה בשבת בולדות מסויימים, שוו תרוייהו באוקימתת התוספתא, ונמצא היסוד הראשון שוה להם.

ואכן יש מן ה"גאונים" ומן ה"ראשונים" אשר למעשה קיבלו פרשנות זו שבגמרא לתוספתא, וסברו כי אין כל מניעה לחלל שבת עבור הצלתו ופיקוח נפשו של וולד - אפילו זה הנולד בשמיני. ראש המדברים ונוקטים כוון זה הרי הוא הבה"ג אשר כתב מפורשות "ולענין אחלי שבתא מספיקא

4. עיי"ש ריש פרק י"ט, ובנ"ש; ושם ק"ל ב' א' "היינו טעמא דרבי אליעזר, דאמרינן וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ואפילו בשבת" (מתוך הייתור - ר' רש"י שם) ואע"פ שבמקומו של ר"א נהגו הלכה למעשה כשיטתו (עיי"ש ק"ל א') למרות זאת אין הלכה לדורות פסוקה כוותיה; ור' רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ו-ד, ובשו"ע או"ח סי' של"א ס"ו ויו"ד סי' רס"ו ס"ב.

5. ראה דברי הירושלמי יבמות סוף פרק י"א, שם ג"כ הסתפקו בדינם של "תינוקות ספיקות, מהו לחלל עליהן את השבת"; ומן ההמשך שם מוכח כי כל הדין אינו נסוב בייחוד אלא על עניני מילה, עיי"ש; והרי זה מוכיח דפשיטא להו שאותו "חילול" - בעיקרו, למילה הוא מכוון. אמנם ישנה הבחנה ניכרת ומשמעותית בין האוקימתא כאן - מכשירי מילה ואליבא דר"א - לעומת האוקימתא שם במילה עצמה (ולא מכשיריה) האסורה מאחר שאין לחתוך בשר שלא לצורך. היינו לעומת מה שכאן העמידו במכשירי מילה בלבד, הרי שם העמידו במילה עצמה, והיא הנאסרת - לא רק מכשיריה. ועי' בשו"ת "תורת חסד" (לובלין) או"ח סי' י"ב אשר האריך בזה, ועוד, ואכמ"ל.

6. ספר "הלכות גדולות" הלכות מילה - מהדו' ע. הילדסהיימר, ח"א עמ' 207; וע"ע בהלכות יוהכ"פ - שם, עמ' 319 - בענין חילול יוהכ"פ באכילתו של חולה. "ולא מיבעיא חולה, אלא אפי' עוברת דידענין דאי לא אכלה מיתעקר ולדה; ואף על גב דאמרינן ספק הוא חי ספק מת, שפיר דאמי למיתן לה דאכלה, דתניא וכו' שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וכו'". ור' להלו הערה (9) - דיומו של הרמב"ן לענין סכנת העובר עצמו.

מחללין, דקא אמרינן כל ספק נפשות להקל, ו"העיטור" ציין שכן גם דעת רב האי גאון, וכן הביאו דברים אלה "ראשונים" רבים.⁸

בפשטות נראה היה כי דברים אלה מוסכים דוקא לולדות "מסופקים" אך לא כלפי זה שהוא ודאי נולד לשמונה. עם זאת דיוקו של הרמב"ן⁹

7. ספר "העיטור" שער שלישי, הלכות מילה חלק ג'; והו"ע סבר דאפי' כלפי בן ח' ודאי איכא למימר דאשתהויי אשתהי, עיי"ש.

8. ראה רמב"ן בספר "תורת האדם" - ענין הסכנה ("כתבי הרמב"ן" מהדור' רח"ד שעוועל, ח"ב עמ' כ"ח-כ"ט) ועי' בר"ן יומא פרק שמיני (ג' ב' בדפי הרי"ף) וכן ברא"ש יומא שם סי' י"ג, וכן ראה בספר "האשכול" (מהדור' רצ"ב אויערבך) ח"ב, הלכות מילה (עמ' 117) אשר הביא דברי הבה"ג והסיק דגם בספק בן קיימא ספק נפל מחללין, ואפילו לא הוי סכנה לאימיה (ועיי"ש ב"נחל אשכול" סק"ד). עו"ר "מחזור ויטרי" סי' שמ"ה (יום הכפורים - עמ' 377) וכן עיין במאירי שבת קל"ה, דכל הסוגיא רק לענין מילה נאמרה אך בכל שאר הדברים לדברי הכל מחללין עליו את השבת. וע"ע בס' "חמדת ישראל" להגרמ"ד פלאצקי, קונט' נר מצוה - דף פ"ח ב' - שהעיר לבאר דברי הרמב"ן מתוס' ב"מ קי"ד ב' ד"ה "אמר", עיי"ש. וע"ע ברשב"א נדה מ"ד ב' אשר כתב מפורשות כי רק "מצות פרוש מדבריהם" ישנה בחתיכת הבשר, ברם "במקום דאיכא הצלת וולד חיישי רבנן"; ועוד הוסיף כי גם כלפי עובר קיימת סברת "אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרכה", וכן מבואר בריטב"א שם ועי' גם ברמב"ן שם - וסברא זו היא מיסוד דברי הנצי"ב אשר צויין בהערה הסמוכה (ור' מה שהעירו בזה בס' "יסודי ישרון" ח"ד עמ' רל"ג-רל"ה, וכן בס' "שבט מיהודה" שער ראשון סי' ד'-ה', לברר יסודה שורשה וטעמה של מחלוקת "ראשונים" יסודית זו); ולהעיר עוד לשיטמ"ק ערכין ד' א' ולתוס' הרא"ש שצויין שם. וע"ע בביה"ל סי' ש"ל סוף ד"ה "או ספק", ושם מנה את הסוכרים כשיטה זו, ואף דייק לצרף לכך דעת את הרמב"ם אשר גם הוא מסיב הסוגיא לעניני מילה דוקא, עיי"ש; וכן משמע גם מרש"י המבאר את הסוגיא לענין מילה. אמנם סבר שם לחלק ולומר דדברי ה"ראשונים" מיירו דוקא כשגמרו שערו וצפרניו, ודן בביאור דברי הרמב"ן שמא אינו מדבר בבן ח' ודאי ובנולד חסר "סימנים", עיי"ש. ור' עוד הערתו בדעת הריטב"א; ור' עוד מש"כ בשעה"צ סי' תרי"ז סק"א, בס' "לוח חן" (להגר"ע יוסף) סי' צ"ו (עמ' קס"א).

9. רמב"ן בתוה"א הגו': "אשה עוברה דידיעין דאי לא אכלה מתעקר ולדה, אף על גם דאמרינן ספק בן קיימא הוא ספק נפל, שפיר דמי למיתן לה... ודקאמר נמי משום סכנת וולד, שמע מינה אפי' ליכא למיחש (לדידה - ר' הגהת הגרא"ז מלצר והערת רח"ד שעוועל, שם) מחללין... הלכך אפי' בהצלת עובר פחות מכן ארבעים יום שאין לו חיות כלל, מחללין עליו, כדעת בעל הלכות". נמצא מפרש שיטת בה"ג להתיר חילול שבת ויוהכ"פ אף כלפי ולדות שבשעה זו אינם ברי חיות כלל!

אמנם הביא שם את דעת החולקים וסוכרים שרק משום חשש דידה מחללין, לא לעובר לבדו - ור' בזה דברי התוס' נדה מ"ד א' ד"ה "איהו", ובר"ן יומא פרק ח', ורא"ש שם סי' י"ג אשר העיר על כך: "ולא ידעתי מה צורך לכל אלו הדקדוקים, דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה ולא סכנת עוברה בלא סכנת עובר, דהמפלת בחזקת הסכנה היא", וכפי שהעיר גם הר"ן הנ"ל, וראה להלן הערה 14 בנוגע לדעת הטור (וראה שם קושייתו של "קרובן נתנאל" אות כ' אשר תמה עליהם "וכי לא ימצא אשה שמוחזקת בנפלים ולא הזיק לה כל פעם כלל!" ועי' בס' "שבט מיהודה" שער ראשון סו"ס ה', וע"ע בס' "תורת היולדת" פרק ל"ו הערה ה' - לביאור דברי ה"קרובן נתנאל"). והאריך לדון בכל זה הנצי"ב ב"העמק שאלה" - ברכה, סוף שאילתא קס"ז אות י"ז, עיי"ש; והוא ביאר כי "ראוי לדעת שגם הדוחין בכך מודו דלאו כללא הוא דסכנת הולד היא סכנת האם וכו'", ור' שם חילוקו בין סוגי המפילות, ושם פלפל באורך בביאור שיטת בה"ג, וסבר לבארו באופן שונה במקצת מן הרמב"ן עיי"ש; וסיכמו דכל עוד לא נולדה בו ריעותא צריך להחזיקו כחי לכל דבר, ולחלל שבת ויוהכ"פ על ודאי פיקו"נ דידיה.

בשיטת בה"ג מלמדנו כי אפילו סכנתו של עובר אשר עודנו מצוי במעי אמו, ולא ימו אין כל סכנה, גם סכנה זו בכוחה להצדיק חילול.¹⁰ ואע"פ שעדיין אין מעמד הלכתי משמעותי לחייו של העובר, שהרי מדובר גם במקרה של עובר בתוך ארבעים ימים ראשונים ליצירתו - ובכל זאת מחללין, ועל אחת כמה וכמה בולד אשר כבר נולד! יתכן אם כן, כי לשיטה זו די בכוחה של סכנת הולד בכדי לגרום חילול, הגם שסיכויי חייו קלושים ומפוקפקים.¹⁰

אמנם היה¹¹ שסייג שיטה זו וצמצמה צמצום ניכר, וקבעה רק כלפי ולדות אשר ידוע כי כלו חודשיהם, ולא לאלה שנולדו ויש ספק במנין חודשיהם. באלה האחרונים, מאחר שיתכן כי הינם משוללי סיכויי חיים, אין מקום לחלל שבת (או יוה"כ"פ ומועד) בכדי להצילם. ואולם פשטותה של

מכאן הערה ללשונו הכללית של הנוב"י (מהדו"ת חו"ב סי' נ"ט) הכותב בפשטות "לענין עוברים, אף שאין מחללין שבת בשביל העובר אם אין סכנה לאמו", וכן מצויה לשון מקבילה לזה בשו"ת חו"י סי' ל"א, עיי"ש - והלוא, כאמור, "ראשונים" רבים חלוקים על הנחה פשוטה זו! ור' מש"כ בזה בשו"ת "יביע אומר" ח"ד אהע"ז סי' א', ובשו"ת "ציץ אליעזר" ח"א סו"ס מ"ג, ועוד; ושמה יש מקום לבארם עפ"י המג"א סי' ש"ל סקט"ו (ר' להלן הערה 11) בדלא ידעינן דכלו חודשיו, ודו"ק.

10. מן ה"אחרונים" שהאריכו לדרן בשיטות ה"ראשונים" בסוגיא זו של חילול שבת עבור עובר: עיין בספר "שבט מיהודה" וספר "יסודי ישרון" הנז', וראה עוד אריכו"ד בשו"ת "מנחת יצחק" ח"ד סי' קכ"ג סק"א ואילך, ובשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"א סי' מ"ג (וראה שם הערתו על דברי הנצי"ב ודיוקו סביב שיטות הטור והשו"ע - ר' להלן הערה 14 - וע"ע בח"ח סי' ט"ו אות ט'), שו"ת "שבט הלוי" ח"ג אר"ח סי' ל"ז, וכן יו"ד סי' קמ"א סק"ב (ור' גם ח"ד סי' ל"ד), "נועם" חט"ז קונט' הרפואה עמ' ל"ט, ספר "הלכה ורפואה" (רגנשבורג) ח"ב עמ' נ"ז-ס"ד, "נשמת אברהם" חאו"ח סי' שכ"ח ריש סק"ו וסי' ש"ל סוס"ק י"ט, חוב' "בשבילי הרפואה" גליון ו' עמ' נ"ב-ס"ב, ועוד. וראה עוד בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' מז, ששלל היתר חילול שבת, אף לשיטת הבה"ג, כאשר מדובר בהפרייה חוץ גופית ("תינוק מבחנה") אם כי עיקר נימוקו היה שאינו נכלל ברוב עוברין בני קיימא - וצ"ב לדינא אם יירבו סיכויי ההצלחה, אף שכנראה, לדידו, לא תשתנה ההלכה. וראה עוד להלן בפרק בענין הצלה בשבת, ובפרק שטרם פורסם בנוגע לגדרי עובר.

10* הספק תלוי ועומד סביב שאלת פרשנות דברי הרמב"ן הנ"ל. הללו אמנם הוסכו לא לבני ח' אלא לולדות "מסופקים" והנימוק שניתן ביחס לעובר - חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה - עשוי ליצור לו עדיפות על פני בן ח', ועם זאת עובדה היא כי הלה מוגדר כמיא בעלמא ואילו הלה - לא יומת בידיים. מכאן התחבטותם של פוסקים בשאלת השלכת דברי הרמב"ן גם ביחס לנולדים בודאות בחודש השמיני. ראה ביה"ל שלהי סי' ש"ל הנ"ל, שהעלה בזה שתי אפשרויות (ובשו"ת מנח"י הנ"ל, ס"ק י"ג, צידד שדוקא הראשון עיקר) ומשלהי דבריו שם, כמו גם במשנ"ב סק"ל, מוכח שהם מוסבים גם לנולד לשמונה; וראה גם לויית חן שם (אות צו) ובשו"ת ציץ אליעזר הנ"ל; ועוד.

11. עיין במג"א אר"ח סי' ש"ל סקט"ו, המפרש "דלהרמב"ן עכ"פ צריך שידעו שכלו לו חדשיו" ולא אמר דבריו במקום "דאיכא ריעותא שלא גמרו שערו וצפרניו", ונמצא דלהרמב"ן עצמו הדברים אמורים רק במקרה זה - לא בספקות, ועאכ"ו לא בבן ח'; וראה שם מה שתלה בדיעות החולקים אשר הובאו ברמב"ן. ועי' במחצה"ש שם, בהשגתו על פרשנות ה"תוספת שבת" סק"ד, וע"ע שו"ת "ציץ אליעזר" ח"א סי' מ"ג, ושו"ת "מנחת יצחק" ח"ד סי' קס"ג ס"ק י"ב ואילך.

שיטה זו הוכרעה בפי מרבית פרשניה לקולא¹² ואליבא דשיטה זו תחולל השבת עבור פיקוח נפשו של כל וולד, אף בן ח'.¹³ לא נאמרה פיסקא זו שבתוספתא אלא - כאמור - רק בנוגע לענייני מילה (היא עצמה או מכשיריה - לירושלמי ולבבלי הנ"ל).

ב. ענייני הצלה ופיקוח נפש

עם זאת, היו שביארו הסוגיא במקביל: הן - כאמור - לענייני מילה, והן גם לענייני הצלה ופיקוח נפש.¹⁴ הסיבה העקרית שהובילה לפרשנות זו

12. ראה באורך בכל אלה שנשמנו לעיל בהערה 10; וראה דגור"מ על המג"א הנז' וכן י"ד אפרים" שם, ובס' "עמק הלכה" (לר' זאב וואלף הלוי - וילנא תר"י) או"ח סי' ק"ה, ובאמת ערוה"ש (שם) הגדיר את דברי המג"א כתמוהין! וכן דחה גם בבית"ל סו"ס ש"ל - דלהרמב"ן אמרינן דספק נפשות להקל בכל גולד (לבד מזה דחזינן שלא נגמרו שערו וצפרניו, עיי"ש) וראה סיכומו של הנצי"ב הנ"ל בהערה 9.

13. לפיכך תמוהים דבריו של ר"ש ליברמן ("תוספתא כפשוטה" - ביאור ארוך - שבת, עמ' 246) אשר נקט בפשיטות חילוק אליבא דהרמב"ן בין וולד שהינו ספק בן שמונה ספק בן תשעה, ובין וולד שהינו ספק בן שבעה ספק בן שמונה; רק על הראשון יחללו ולא על השני! והדברים מרפסי איגרי לכל מעיין ברמב"ן ובמכלול ה"ראשונים" הרבים שהזכירוהו ופלפלו ודנו בדבריו, ולא העלו על דעתם חילוק זה. ובפרט שלא מצא סימוכין לחילוק זה אלא רק מתוך דיוק בלשון ס' "והזהיר" (ויקהל, קכ"ח סע"א).

יחד עם זאת, ע"י בתשב"ץ (ח"ג סי' רפ"ו) אשר הזכיר חילוק מעין זה בנוגע למילה אליבא דשיטת הרמב"ם, וכן ראה הערת הנצי"ב (העמ"ש ברכה, שאילתא קס"ז אות י"ז - עמ' ש"ח) לדיוק מעין זה בשיטת הרי"ף. וראה עוד בספר "ההשלמה" (שבת קל"ו א') אשר תחילה סבר לחלק חילוק שכזה ולחלל שבת רק עבור ספק בן ח' ספק בן ט' - דאזלינן בתר רופא - אבל לספק בן ז' ספק בן ח' לא תחולל שבת, ואולם מסקנתו החלטית "דבין ספק ט' ספק ח' בין ספק ז' ספק ח' מחללין עליו את השבת... וכן לכל חכם וירא הוראה יש לו להורות... שבכל תינוק מחללין את השבת בין ספק בן ח' ספק בן ט' בין ספק בן ז' ספק בן ח'".

עוד ראוי להעיר למחלוקת "אחרונים" אם לחלק כיו"ב לענין מילה; ע"י שו"ת "תורת חסד" (לובלין) או"ח סי' י"ב סק"א אשר מציין חילוק שכזה, ולעומתו ע"י בס' "חבלים בנעימים" חלק השו"ת סי' ד' ד"ה "ואם כנים" שהסיק דאין לחלק בזה (והסתייע מתוס', ממפרשי הירושלמי ומהרע"ב, עיי"ש). וראה עוד י"ד אפרים" או"ח סו"ס ש"ל, ואין בכל אלה החריגים אלא בכדי ללמד על כלל המרובים אשר לא נקטו ולא זכרו חילוק מעין זה, ובפרט לא בשיטת הרמב"ן.

14. דומה כי זו סיבת השמטתו של הרי"ף (שבת פרק י"ט - נ"ד בדפיו) את אוקימתת הגמ' לתוספתא זו בענייני מילה; והוא לא הביא אלא את דברי התוספתא לבדם: "בן שבעה מחללין עליו את השבת, בן שמונה אין מחללין עליו את השבת וכו'", עיין שם. מאחר ולא ציין פרשנות מגבילה - כלומר הסבת איסור החילול כלפי מילה בלבד - משמע שסבר כי אוקימתא זו שבש"ס אינה עומדת במבחן הפסיקה להלכה ורחויה היא, ונותרת אם כן התוספתא על מכונה - כפשוטה. (ועיי"ש בר"ן אשר הסיק מכך מסקנות לגבי מילת "ספיקות" בשבת - ובענין זה ראה להלן בפרק שטרם פורסם).

יתרה מזו; אם כאן לא נאמרו הדברים במפורש, הרי בטור (או"ח סי' ש"ל) ובשו"ע (שם, ור' רמ"א יו"ד רס"ו סי"א) פסקו במפורש דעל בני ח' וכן על ה"ספיקות" אין מחללין שבת ואף אין מטלטלין אותם, גם אם מדובר בפיקוח נפש, דלאו בני חיים הם מכל וכל. אמנם בנוגע לדעת הטור צלה"ע למש"כ בס' תרי"ז לגבי עוברת שהריחה ועלולה להיסתכן "היא או וולדה", שאם אכז יש סכנה בדבר - מאכילין אותה; והרי זו לכאורה סתירה בדעתו בנוגע

היתה פשטות לשונה של התוספתא כשלעצמה, תוספתא שהיתה שורש כל הסוגיא כולה, והלוא שם נאמר בפשטות "מחללין...ואין מחללין" - לשון סתמית אשר פשטותה ודאי מורה על חילול שבת רגיל ומקובל, ולא דוקא "למכשירי מילה ואלבא דרך אליעזר". לפיכך סברו שעיקר כוונת אותה תוספתא ודאי מכוון לדין חילול שבת לצורך פיקוח נפשו של הולד.¹⁵ אלא

לדינו של עובר, אם חיישינן לנפשו! ואכן בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח"א סי' מ"ג סק"ה) רצה להסיק מהדיוק בסי' תרי"ז שדעת הטור כשיטת בה"ג הנז' (ור' שם בסק"ו בנוגע לדעת השו"ע). ואולם לעומתו, ראה דבריו המפורשים של ביה"ל (סי' ש"ל ד"ה "או ספק") אשר כותב ברורות: "...מפרש הטור דכוונת הברייתא לענין חילול שבת ממש לרפאותו ולהחיותו, דאם היה מפרש דהברייתא מיירי לענין למולו בשבת לא היה מדייק מזה דאין מחללין, דמילה לא מהלינן מספיקא ביום השבת אבל חלול שבת לרפואה מחללינן מספיקא, כדקי"ל בנפל גל ספק חי ספק מת מפקחין וכו'" (ור' להלן הערה 16). מכאן כי לדידו שונה דעתם של הטור ושל השו"ע בפרשנות הסוגיא - להלכה - משיטת בה"ג הנ"ל (וכפי שהאריך ביה"ל שם, עיי"ש). וכן נקט גם בס' "שבט יהודה" שער א' סי' ד', עיי"ש. ובאשר לראיה הנ"ל מלשונו של הטור בסי' תרי"ז, י"ל דהטור ודאי אזיל בשיטת אביו הרא"ש - ושאר "ראשונים" הנ"ל בהערה 9 - דסבירא להו שאין סכנת עובר בלא סכנת האם המעוברת (וכפי שהעיר ב"י וביאר הב"ח שם). לכן גם אם ידועה בבירור סכנה רק לולד, הרי תולים אנו סכנה גם באימו, ומחללין; ואולם עצם החילול נעשה בעיקרו משום האם, והולד אינו אלא סימן לסכנתה של האם. נמצא פירוש "היא או ולדה" כסימנים להיתר חילול, ולא כסיבה וכגורם לחילול, ודו"ק. (אמנם בלשון הב"ח הדבר דחוק, עיי"ש). ומפי מו"ר הגרא"א כהנא שפירא שליט"א שמעתי כי יש סברא להעדיף עובר במעי אימו על פני בן שמונה ו"הספיקות". העובר, כל זמן היותו במעי אמו, הרי הוא כירך דידה וחי ללא שום ריעותא, ואילו הם, אחר שנולדו, הרי הם עם ריעותא וסכנה לחייהם. ולכך הגם שאין לחוש בשבת לחייהם של אותם בני שמונה ו"הספיקות" - אליבא דשיטה זו - אעפ"כ יש לחוש לחיי העובר בהיותו עוד במעי אמו (ובלבד שעברו-חלפו מ' יום בהם טרם הוכנס לגדרי עובר). אמנם הוסיף כי עצם הסתירה בדברי הטור אינה מהווה פליאה, אחר שדרכו לצטט ולהביא דברי אחרים.

בכל אופן, כאמור, פשיט"ל לביה"ל ול"שבט מיהודה" שדעת הטור והשו"ע חלוקה על פרשנות בה"ג לסוגיין. ואף מדברי רעק"א בתוספותיו למשניות שבת פ"ט מ"ג - אות ק"ס - מוכח שסבר כן בדעת הטור והשו"ע, עיי"ש. וראה עוד מש"כ הש"ך (יו"ד שם ס"ק ט"ו) בביאור דברי הרמ"א, ובתחילה סבר בשו"ת "מנחת יצחק" (ח"ד סי' קכ"ג סק"ט) ללמוד משם "דאף כל הפוסקים מודים דהש"ס מיירו לענין מילה דוקא, ורק למדו מזה לענין שאר חילולים" (ועפי"ז רצה לדחות הראיה מהרמב"ם והאשכול - עיי"ש); ברם ר' שם (סק"י) מסקנתו, דבהכרח ישנן שיטות המתירות חילול שבת עבור פיקוח"נ של כל ולד, וכפי שמשמע גם מהחת"ס, עיי"ש.

15. סיוע ניכר יש לה לשיטה זו מ"שיטת המדרש" כפי שהיא באה לביטוי במדרש במדב"ר - (ד' ג') ותנחומא (כ"א; רגיל - י"ח) שם צויינו חילולי שבת הנוגעים לפיקוח נפש והצלה (חתירת הטבור, טלטול והנקה וכו') ובאלה חילקו בין הנולד לשמונה וכן ספק בן שמונה - שאין מחללין, ובין הנולדים לתשעה ואף לשבעה - שמחללין. ומתוך שלא העמידוה בענייני מילה, הרי מוכח שסברו כי אותו חילול - בענייני פיקוח"נ הוא נדון, ואכן לא יצילו נפשו של בן ח' החסר כל סיכויי חיים (אמנם ר' פרשני המדרש שם).

בס' "שבט מיהודה" הנ"ל העיר, כי "אע"ג דאין למדין הלכה ממדרש, עיין תוי"ט ברכות פ"ה מ"ד, אך כבר פירש הפר"ח בס' מים חיים דזהו דוקא לענין פסק הלכה כדברי מי היכי דלא מפורש ההלכה בש"ס, אבל דינא דלא איחפריש מצינן בכמה דוכתי דלמדין ממדרשות, והגר"י פיק בהגה שם מביא מספרו יסל"מ דאם אין לדין זה סתירה בש"ס ילפינן הלכה ממדרש".

שמאחר ולא יכלו להתעלם לחלוטין מאותה סוגיא ערוכה בשבת אשר מפורשות הסיבה אותה תוספתא לענין מילה, לכך סיכמו לאחד הנפקות¹⁶ ולהחליט כי מדובר כאן במשמעות כפולה לאותו חילול שבת: הן הצלה והן מילה.

נמצא כי הנפקות הצומחת מהלכה זו שבתוספתא, נתונה במחלוקת. רוב ככל ה"ראשונים" הסיכוה לענייני מילה בלבד - לעומת זאת ענייני הצלה ופיקוח נפש כלל לא נידונו בה; ויש שצירפו לכך גם ענייני הצלה. מובן שהכרעת דיני הצלת ולדות אלה בשבת משתנית ומתחלפת בכפוף ובהתאם לכך.

ג. ענייני טומאה

גם הלכה זו באותה תוספתא המשיכה לפרט ולמנות השלכות ונפקותות הנובעות מאותן הגדרות וקריטריונים שעניינם בקביעת הגדרת בני קיימא ונפלים. וכך אמרו שם¹⁷ כלפי "בן שמונה" וכן "ספק בן שבעה ספק בן שמונה" - אותם שנקבעו כחסרי סיכויי חיים:

בענין זה של ילפותת הלכה ממדרש, יש להעיר עוד למובא בשו"ת הרשב"א ח"א סי' של"ה, בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"ז, שו"ת נוב"י תניינא יו"ד סי' קס"א, שו"ת "מנחת אלעזר" ח"ג סי' ח', שו"ת מהר"ץ חיות סי' א'; וראה מש"כ החיד"א בקו"א לספר מחזיק ברכה סי' נ"א משם ר"ת בספר הישר - לסמוך אף על "פרקי ר"א ורבה... ושאר ספרי אגדה... - כי עליהם יש לסמוך בדברים שאינם מכחישין תלמוד שלנו אלא שמוסיפין, והרבה מנהגים בידינו על פיהם וכו'". עו"ר שו"ת מער' האלף סצ"ה וסק"נ ופאה"ש סט"ל; וכן ר' פר"ח, פת"ש ובה"ט לאהע"ז סי' ק"ט סק"ה; ור' תוס' ברכות מ"ח, א' ד"ה "ולית" - מחמת הסתירה לש"ס אין הלכה כמדרש, ברם לולא כן ניתן היה לסמוך על מדרש (וע"ע "נועם" א, עמ' קמ"ט). ור' תוי"ט ברכות פ"ה מ"ד, רעק"א ותוס' אנשי שם וראשון לציון שם, ור' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמ"ט, הלכות קטנות ח"ב סי' ל"ד, שו"ת בנין ציון סי' קע"ב-קע"ג, ובקונט' תהלוכות הגדות לרי"ז שטרן (בסוף שו"ת זכר יהוסף) פל"ב - באריכות גדולה ממקורות רבים. ור' עוד אנצ"י תלמו' א' עמ' ס"ב ובקובץ ניב המדרשיה כ"כ"א (תשמ"ז-ח) עמ' 81-85, ועוד, ואכמ"ל.

16. זאת בעקבות ביאורו של ביה"ל הנז': "... וי"ל דגם הטור מודה לזה (לגמ' מפורשת המבארת את הברייתא בנוגע למילה) אלא דסובר דהברייתא כוללת שניהם, מדקאמר שם לישנא דסתם חילול" (ור' שם מה שהקשה ותירץ על ביאור זה; ובאמת כבר רעק"א העיר לאותה קושיא, בתוספותיו למשנה שבת פ"ט מ"ג - אות ק"ס - ונדחק ביישובה; וראה עוד מש"כ הב"ח ביו"ד סו"ס רס"ו בביאור אותה קושיא).

בנוגע לסברת אותה שיטה האוסרת לחלל שבת עבור פיקוח נפשם של "ספיקות" אלה, וזאת למרות שדר"כ הלוא קיי"ל דפיקו"נ מביא לחילול גם על ה"ספיקות" - הנה ע"י בס' "שבט מיהודה" הנז' שטרך בזה, ונטה לבסוף לבאר שבכדי להיכלל ולהשתייך למצות "וחי בהם" - שהוא יסוד דין ספק פיקו"נ - הרי נצרכים להיות בגדר חי בוודאות, ואילו ספק בן ח' הרי כלל אינו ידוע אם בר חיות הוא! ולעומתו ספק נכרי הרי נכלל הוא בגדר חי הגם שחסר הוא חזקת היתר חילול. לפיכך זהו "יתרונו" של הנכרי ביחס לאותו ולד, כאשר אבן הבוחן היא וודאות החיים כדמוכח מלשונה ומהקפדתה של תורה - שם "חי" לצורך מצות "וחי בהם", ולא דוקא שייכות לחזקת היתר חילול שבת. עיי"ש. וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת "מנחת יצחק" ח"ד סי' קכ"ג ס"ק י"ט-כ', ומה שביאר בנוגע לחילול עבור ספק חיי שעה וצירוף תרי ריעותות כלפי זה שלא נגמרו סימניו; עיי"ש.

17. על גירסאות שונות בכת"י ובדפוסים - ר' מה שהעיר ב"תוספתא כפשוטה" שם (ביאור ארוך - עמ' 247 ואילך): "גורר" במקום "אין גורר"; "פוסל את התרומה" במקום "אין פוסל".

"אין גורר טומאה מן המת לא באדם ולא בכלים, אין מטמא לא בזיבה ולא בצרעת, אין זוקק לייבום ואין פוטר מן הייבום, ואינו מאכיל בתרומה ואין פוסל בתרומה, ואינו נוחל ואינו מנחיל, פרש ממנו אבר הרי הוא כאבר מן החי, ובשר, הרי הוא כבשר מן החי".¹⁸

סיימו וסיכמו כללם של דברים:

"זה הכלל, כל זמן שהוא חי אינו לא כחי ולא כמת.¹⁹ מת, הרי הוא כמת לכל דבר."

פירושה של דברים: מה שדרך כלל אדם הנוגע במת נטמא בכך הוא עצמו, ושב ומטמא בנגיעתו הן אדם והן כלים - הרי ולד זה אשר מלכתחילה, מעת לידתו, מוגדר כ"אינו בר קיימא", ולד זה אינו נטמא הוא עצמו²⁰ וממילא גם אינו גורר בעקבותיו טומאה, לא לאדם ולא לכלים. לכן גם אם נגע ולד זה במת ואחר כך שב ונגע בזולתו, אינו מטמא. ואכן כך שנו

18. לסידרן של נפקותות אלה, השוה משנה נדה פ"ה מ"ג - שם בנוגע לדין תינוק בן יום אחד, אשר כבר משעת לידתו "מטמא בזיבה ומטמא בנגעים ומטמא בטמא מת וזוקק לייבום ופוטר מן הייבום ומאכיל בתרומה ופוסל מן התרומה ונוחל ומנחיל וההורגו חייב, והרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם"; ועיי"ש בגמ' מ"ד א'-ב', והקביעה "דקים ליה שכלו לו חדשיו" כלפי המשנה כולה (רש"י שם ד"ה "כמאן").

19. לביאור משמעות ביטוי/הגדרה ייחודית זו "לא כחי ולא כמת" (וכיו"ב לשון רש"י ב"ב כ' א' ד"ה "עובד כוכבים... בן שמונה שהרי הוא כאבן לא חי ולא מת") ר' דבריו של הרב שיש"ר הלברשטאם - כפי שהובאו משמו בשו"ת "משנה הלכות" ח"ג סי' קס"ח - והוא סבר לחלק בין הלכה ובין מציאות. כלומר: "בבן שמונה, באופן חוקי (דה יור"י) אין לו דין חי, ובאופן מציאותי (דה פאקטו) יש לו דין חי"; ונמצא שיש לו לולד זה בחינת "חי" ובחינת "מת", אלא שבמובנים ובמישורים שונים ונפרדים. ור' שם השגת המשיב (והערתו ללשון רש"י בשבת, שם משמע דבן ח' הוי כמת) ודחייתו ל"אותה המצאה". הוא שם סבור כי פירוש הדברים הוא שבן שמונה ודאי אינו כחי, ויחד עם זאת אינו מטמא כבר עתה בטומאת מת, ולפיכך מוצדק כלפיו הביטוי "אינו כמת", שהרי דומה הוא לאבן שאינה מטמאה. ואולם לעצם ההגדרה - "ודאי דאינו כחי לשום דבר, בין לענין חוקי או מציאותי"; ור' עוד שם באורך. אמנם עיין להלן בפרק שטרם פורסם בענין ההגדרה, וראה מה שהערנו וציינו לדבריו המפורשים של ה"צפנת פענח" (וכיוון לכך גם הגר"ז גולדברג שליט"א, עיי"ש) והם אכן סברו להגדיר אותו נפל כיצור ייחודי, בדומה לביאור הנ"ל.

20. ומה שלא הוקדם והודגש דין זה של טומאת עצמו, על אף שהוא לכאורה יסוד ההלכה! ר' מש"כ בס' "חזון יחזקאל" ("ביאורים" - לאותה תוספתא) "דלדידיה בעצמו אין שום נפקותא אם יטמא או לא, ולהכי תני רק מה שנוגע לאחרים", ונמצא שמעשיות ההלכה היא שעמדה לנגד עיני מסדרי התוספתא, ולא דוקא ההגיון העיוני. במקביל יש להעיר למש"כ התשב"ץ (ח"ג סי' רמ"ב) דפשוט שהו"ע אינו טמא בטומאת מת, אלא "כל מה שנתמעט הוא שאינו מקבל טומאה, ואם ה"י טמא לא היינו צריכים לומר שאינו מקבל וכו'". טעמו של דבר נומק ע"י תוס' (ב"ב כ' א' ד"ה "ועובדי כוכבים וכו'") "...בן שמונה אינו מקבל טומאה כשהוא חי, דלא איקרי אדם".

בתוספתא אהלות (פ"א ה"ד): "הגוי והבהמה ובן שמנה²¹ וכלי האוכלין חרס והמשקין הנוגעין במת, כלים הנוגעין בהן טהור".

מעמדו הייחודי של ולד זה גורם לכך שמחד גיסא אינו כחי - להיטמא בעצמו ולהעביר טומאה לאחרים,²² ומאידך גיסא גם אינו כמת - ולפיכך הוא עצמו אינו טמא כמת;²³ והרי זו תוצאת השתקפות מעמדו החריג בשדה ההלכה.

21. אמנם דוקא חיבה זו של "בן שמנה" הושמטה במהדרו צוקרמנדל לאותה תוספתא, וגרסו שם "הגוי והבהמה וכלי האוכלין חרס והמשקין וכו'". ואולם, כתבי יד דווקנים מורים ברורות כי מדובר בהשמטה, וכפי שהעיר על כך ר"ש ליברמן בספרו "תוספת ראשונים" חלק ג' עמ' 96 (שורה 17). וכבר מפורש בהקדמת רמב"ם למשניות סדר טהרות (עמ' י' במהדרו ר"י קאפח) "ובתחילת תוספת אהלות אמרו הגוי והבהמה ובן שמנה וכלי חרש והאכלין והמשקין הנוגעין במת, כלים הנוגעין בהן טהורין" (והוסיף והבהיר כי "ענין אמרם כאן טהורין - שאין נעשה דינן דין כלים הנוגעין בטמא מת"). מכאן ברור ללא ספק שגם דינו של "בן שמנה" הרי הוא כיוצא באלו שאינם גוררים ומעבירים טומאה. וע"ע בתוספתא אהלות פי"ד ה"ה "... והגוי והבהמה בן שמנה וכלי חרס וכו' הרי אלו ממעטין", וכן הוא בגמ' ב"ב כ' א' בדין "בן שמנה המונח בחלון" וממעט שיעורו, משום שאינו מקבל טומאה. וע"ע ברמב"ם הל' טומאת מת פ"א סוף הי"ד ופ"טו ה"ב (שם הדגיש כי מדובר "ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו").

22. דומה שמכאן הערה קלה על הנרשם ב"ביאורים" שבס' "חזון יחזקאל" - על אותה תוספתא: "לא כחי - ליבוש ולתרומה ולנחלה. ולא כמת - לענין דיני טומאה"; ומשמע שישנה חלוקה, ואין שייכות לפיסקא "לא כחי" כלפי ענייני טומאה. ולא היא, שהרי - כאמור - קיימת השפעה והשלכה מהגדרה זו של "לא כחי" גם כלפי ענייני טומאה, ומתוך כך נקבע שאינו מקבל טומאה כחי וממילא גם אינו גורר טומאה כחי!

23. בהקשר זה של זיקתו של בן שמנה חי לטומאה, ראוי להעיר למחלוקתם של תנאים בספרי חקת (פיס' קכ"ה) בדין טומאה לנוגע בבן שמנה מת. באופן זה נדרש שם הפסוק "הנוגע במת לכל נפש אדם - להביא את בן שמנה ... משמע מביא את בן שמנה ומביא את דמו, ת"ל בנפש האדם להוציא את דמו דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר לכל נפש אדם להביא את דמו" (כן הוא לגיר' האראוויטץ במהדורתו. ואף הנצי"ב אשר גרס "להביא את בן ח' ימים" הרי גם הוא הסכים שצריך לתקן ולגרס "להביא את בן ח" - חודשים. וכ"כ בפ"י "ענף הל"ל" על הספרי-שם אות י"ז - משם כל המפרשים). בהמשך הוסיפו ודרשו "כל הנוגע במת בנפש - זהו שאמרנו להביא את בן שמנה" (ואף כאן יש לשמוט חיבת "ימים", והגר"א היפך הדברים וגרס כאן "זהו שאמר להוציא את בן שמנה ימים"!); וראה כיו"ב דרשת הגר"א ב"אדרת אליהו" (חקת י"ט י"א): "לכל נפש אדם - לרבות בן שמנה, שאע"פ שהוא אינו מיטמא כשנוגע בטומאה, אבל אם הוא מת מטמא אחרים. עוד מרבה לכל נפש אדם, לפי שכל מעינות המת הוא טמא ומעינות בן שמנה טהור, יכול אפילו דמו טהור ת"ל לכל נפש אדם, לרבות דמו של בן שמנה שטמא".

הנצי"ב ("עמק הנצי"ב", לספרי שם) ביאר שיסוד דרשת הריבוי הרי היא חיבת "לכל", ולכך למרות שפשוט כי נפל אינו מקבל טומאה בחייו, הרי כאן התרבה כמותו (והרי זה דלא כפי' "תולדות אדם" לספרי שם, הנוקט מריבויא ד"נפש", והדברים דחויים לביאור הנצי"ב). את מחלוקתם בנוגע לדמו חלה הנצי"ב בשיעור דם הנצרך במקרה שכזה בכדי לטמא, דבקטן שכזה אין בו רביעית - והרי זה מקביל ודומה למחלו' ר"ע וחכמים במשנה אהלות פ"ב מ"ב ובתוספתא שם פ"א ה"ב-ג', עי"ש (ולהעיר לתוס' יומא פ"א א' ד"ה "כל") ונמצא ר"ע לשיטתו שמטמא בכל-שהוא, ור' ישמעאל כשיטתם של חכמים. וע"ע במשנה מכשירין פ"ו מ"ז בדין "משקה בן שמנה" (כגון רוק ומי רגלים) שאינם מטמאים, ונחלקו שם בנוגע לדמו: לת"ק - דם ה"ה כשאר משקיו ואינו מטמא (והרי זה שוה לדעת ר' ישמעאל בספרי

כך גם, מאותה סיבה, ולד זה מופקע ואינו שייך בטומאות אחרות - כטומאת הזב וטומאת נגעים. דרך כלל אפילו תינוק בן יומו שייך בטומאות אלה כבר מעת לידתו,²⁴ ולעומת זאת ולד ייחודי וחריג זה אשר אינו מוגדר כחי אינו שייך בהן, ואינו מטמא. ואם הלכה זו נובעת ביסודה משלילת הגדרתו החיובית כחי, הרי מאידך גיסא אותו ולד גם מופקע מהגדרת מת אף כשמדובר באותם ענייני טומאה! לפיכך הוסיפו וסיימו כי אם פרש ממנו

ודעת ת"ק הנ"ל במשנה אהלות) ור' יוסי מקביל בשיטתו לר"ע הנ"ל. (ועיי"ש בפי' "משנה אחרונה" מה שהעיר בזה בנוגע לאחר מיתה). וע"ע בספרי זוטא חקת שם (י"א) ובירושלמי נזיר פ"ז ריש ה"ב לגבי נפל שאין בו כזית, ושם בהמשך - על המחלוקת הנז' בדבר דמן של נפלים אם צריך רביעית, ולפי"ז דין רקב של נפלים אם מטמא, עיי"ש. בהקשר זה יש להעיר, כי לפירוש רבינו הלל בספרי הנ"ל, הרי אליבא דר' ישמעאל דם הנפל אינו מטמא כלל, ואפי' ברביעית! וכבר נז"נ בדבריו, ראה "ענף הלל" שם אות י"ח, וב"עמק הנצי"ב" הנ"ל. אמנם ר' גם בפירוש "כתר כהונה" שם - אות תס"ב - והוא חלק ונקט ביאור שונה, וסבר שאין קשר בין המחלוקת שבספרי למחלוקת שבמשנה אהלות הנ"ל, דכאן מיירי דוקא בדם הנפל ואילו שם מדובר במחלוקת כללית בשיעורי דם לטומאה, ור' שם אריכו"ד. כאשר לדרשה השניה שבספרי "להביא את בן שמונה", עיי' בנצי"ב שם, שהוצרכו לריבוי מיוחד לומר דלא רק לטומאה נתרבה אלא גם לכרת; וזאת מאחר ומצינו הרבה טומאות מן המת אשר אין חייבין עליהן כביאת מקדש, והוצרכו לרבות זאת במפורש; ור' שם באורך. ואף בפירוש "כתר כהונה" האריך לבאר פיס' זו - עפ"י גירסתו השונה של הגר"א, כנז' - ובהתאם לשיטתו הנ"ל (עיי' שם אות תס"ו). ולהלכה עיי' ברמב"ם הל' טומאת מת ריש פ"ב.

אלא שיש להעיר פליאה ביחס ל"תרגום יונתן" (י"ט י"ג) הכותב "כל דיקרב בשכיבא כבר נשא ובוולדא בר תשעה ירחין בגושמיה ובדמיה דימות ולא ידי עלוהי וכו'" - ותמוה שהצריך היות הולד בן תשעה חודשים, והלא כבר כנפל מטמא כמותו! (ור' שם י"ט י"א - כפי שמובא במהדו' רידר שם - "דיקרב בישכיבא לכל בר נשא ואפילו לוולדא בר תשעה ירחין לגושמיה ובדמיה יהי מסאב וכו'". ואולם בתרגום פסוק זה יתכן שיש שיבוש, וצ"ל "בר תמניא ירחין"; ור' במהדו' הנ"ל הערה 4א, ובחלק העברי שם עמ' 74 הערה 29). וכבר תמה על כך מהר"ץ חיות (בחלק "אמרי בינה" סימן ד', בהערה - ר' "כל ספרי מהר"ץ חיות" חלק ב' עמ' תתקי"ח) וכתב שהדברים "צע"ג, דהרי אפילו הנפל מטמא כל שיצא לאויר העולם, ול"א חז"ל בכ"מ כלו חדשיו בעינן, ה"מ לפדיון בכור ולענין מילה וכדומה, אבל מה ענין טומאת מת לנפל? ואכן נשאר בצ"ע. אמנם עיי' בזה בשו"ת "צפנת פענח" סימן רס"א, שם תלה זאת בפלוגתת התנאים הנ"ל! (וע"ע "המעין" גיסן תשל"ה עמ' 73-75; ובקובץ "דורש מציון" - באבוב - תשנ"ג, עמ' לד').

עוד יש להעיר חידוש גדול - הסתפקות של התשב"ץ (ח"ג סו"ס רמ"ב) שסבר תחילה לומר שהספרי "בוראי בבן ח' חי קא מיידו, דאלו מת לא גרע מנפל שהוא מטמא באהל כדמוכת... ודברי הברייתא צריכים עיון"! ולפי"ז ימצא דנחלקו על דמו של אותו בן ח' חי אם מטמא, אך כו"ע מודו שהוא עצמו מטמא - אע"פ שהוא חי. והרי זה חידוש עצום העומד בסתירה גמורה לתוספתא הנ"ל! (וכבר עמד על כך ב"גליוני הש"ס" לשבת קל"ה א', עיי"ש). ברם למסקנא חזר בו התשב"ץ וכתב "נראה שכשנולד בשמיני מת איירי קרא, ואצטריך לרבווי משום שכשנולד חי אינו מקבל טומאה כלל כאדם אלא כאבן... משום הכי אצטריך לרבווי שאם נולד מת דינו כאדם לטמא אחרים" (וע"ע שם בס' רפ"ה). מעתה הרי זה שב לכלל הדברים האמורים לעיל.

24. כלשון המשנה בנדה פ"ה מ"ג "תנוק בן יום אחד מטמא בזיבה ומטמא בנגעים"; ור' רמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ד "קטן בן יום אחד מטמא בזיבה", ובהל' טומאת צרעת ריש פ"ט "הכל מתטמאין בנגעים אפילו קטן בו יומו וכו'".

אבר או בשר הרי דינם שוה לפרישה מן החי ולא לפרישה מן המת - והרי זו נפקות גדולה לדינא.²⁵

ד. זיקה משפחתית

גם יחסו של אותו וולד כלפי בני משפחתו - הורים ואחים כאחד - כפוף לאותו מעמד ייחודי, ומשתנה ונקבע על פיו. מעמדו זה, אשר עדיין אינו מגדירו כחי לכל דבר, מביא לכך שאינו יכול לפטור את אימו מהזקקות לייבום (לכשמת אביו ויחיד הוא לאימו) וגם אינו מחייב גיסתו, אשת אחיו, בייבום (לכשמת אחיו בלא בנים). טעם הדבר הלא הוא מחמת שדוקא בן ואח בני קיימא זקוקים וזוקקים לייבום, וולד זה טרם נכלל בקטגוריא זו.²⁶ לפיכך: הראשונה, אמו, עדיין נותרת חייבת בייבום, הגם שבעצם כבר נולד לה בן; ולעומתה, השניה, גיסתו, מותרת לכל, מאחר ואינה זקוקה לייבומו.

מכאן מתברר כי שלילת הגדרתו כחי לכל דבר מביאה וגורמת ישירות גם לשלילת שמו כ"בן" לכל המשתמע מכך. לכן הוסיפו ואמרו כי וולד זה "אינו מאכיל בתרומה ואין פוסל בתרומה". כלומר, אם מדובר בבנה של אם ישראלית הנשואה לכהן, הרי במותו של בעלה פסקה זכותה לאכילת תרומה; וזאת לפי שזיקתה לבעלה הכהן פסקה עם מותו, ואין אותו וולד כהן חשוב "בנה" לזכותה בתרומה מחמתו - אף על פי שעודנו חי! מאידך, אם מדובר בבנה של אם כהנת הנשואה לישראל, הרי במותו של בעלה פסקה זיקתה הישראלית, ואין בכוחו של "בנה" זה לעכבה משיבה אל בית אביה לדיניה הקודמים ככהנת, ובכללן אכילת תרומה.

כהלכה נוספת הנובעת מאותו שורש הוסיפו ואמרו על וולד זה כי שלילת הגדרתו כחי שוללת ממנו כל זיקת ירושה. הוא עצמו אינו בר זכות של ירושה ממונית, ומתוך כך גם אין אפשרות לירושה "להתגלגל" דרכו ולעבור ליורשיו. זהו מה שאמרו כי "אינו נוחל ואינו מנחיל". כלומר: הוא עצמו מופקע מכל זכות נחלה וירושה מאימו, ומשום כך אינו יכול להנחיל

25. ראה במשנה עדיות פ"ו מ"ב-ג'; מחלוקתם של תנאים בשיעורם של אבר מן החי ומן המת בכדי לטמא, אי בעי כזית ואם צריך להיות שלם ככרייתו בבשר וגידים ועצמות (ור' אריכו"ד בתוי"ט שם; וע"ע משנה אהלות פ"א מ"ז ופ"ב מ"ה וכן במשנה כלים פ"א מ"ה. עו"ר אריכו"ד ובירור השיטות בס' "סדרי טהרות" על מס' אהלות, דף ס' א'), ולהלכה ראה ברמב"ם הל' טומאת מת פ"ב מה"ג ואילך.

26. אך יש מקום לומר שיבוא יום ובגיל מבוגר כבר יוחלט להחשיבו בן קיימא, אחר שכבר הגיע לגיל מתקדם שכזה, ויהיה בו כדי לפטור ולחייב בייבום. וראה בזה דברי ר' אבהו ביבמות פ' א': "...בן שמנה אין עושין בהן מעשה עד שיהו בן עשרים", וכבר הערנו בפרק קודם למחלוקתם העקרונית של ה"ראשונים" בביאור דבריו כלפי מה הם מוסבים (אם להגדרת בן קיימא או לקביעת גדלות בלבד) עיין שם באורך. וע"ע ביבמות ל"ו ב' - על ההבדל שנאמר בזה בין אשת כהן לאשת ישראל; וראה בזה חלוף מנהגים בין אנשי ארץ ישראל ואנשי בבל - ר' "אוצר חלוף מנהגים" סי' ל"ה, ולהלכה ראה בפרק שטרם פורסם.

ולזכות אותה ירושה להעבירה ליורשיו - אחי אביו.²⁷ נמצא כי מחמת שהוא לבדו החוט המקשר בין אימו לאחי אביו, לכן משבטל כוחו בטל מאליו אותו קישור, ותשוב אותה נחלה ליורשי האם ממשפחתה.

עוד תוצאה הצומחת מחסרון זיקתו של ולד זה לכל ירושה ונחלה, הרי היא השארת כל הירושה כולה בהגדרתה הראשונית כירושת האב, בלא העמדת חלקה כירושתו של הולד. ממילא יוכל אחיו הבכור ליטול חלקו הכפול מן הירושה כולה, ואינו צריך להפריש חלק ממנה לאותו ולד - מה שהיה מצמצם ירושתו כבכור.²⁸

דומה כי גם הכרעת ההלכה כי "נפלים אינן קונין את הקבר" נובעת מאותו יסוד הגורם חסרון זיקת נחלה. שהרי כבר אמרו: "כל שיש לו נחלה יש לו גבול, ושאינן לו נחלה אין לו גבול"; ולולד זה - "בן שמונה" - אשר כאמור אין לו נחלה הרי אין לו גם "גבול"; וממילא כל הנאמר סביב הלאו "לא תסיג גבול רעך" אינו שייך בו,²⁹ כולל קנין הקבר.

27. פשוט וברור כי אין לדבר על ירושה מאביו להעבירה ליורשי האב, דהא בזה י"ל "אי בעי מאבוה לירתי ואי בעי מיניה לירתי" - כדחיית הגמ' בנדה מ"ד א', "ואיהו מאי אהני" (רש"י שם) ! עד שהוצרכו להעמיד שם כנפ"מ: "נוחל בנכסי האם להנחיל לאחיו, מן האב"; ופירש רש"י "אם מתה אמו ביום שנולד הרי הוא יורשה, וכשמת הוא באין אחיו מאביו ויורשין הימנו נכסי אמו, דאי לאו איהו הו"ו שקלי ליה קרובי האם, דבן נוחל את אמו אבל האם אינה נוחלת את בנה וכל שכן קרובי האם שאין נוחלין אותו וכו'" (ועיי"ש לגבי עובר). וכן איתא בב"ב קמ"ב א', ועיי"ש ברשב"ם ובנמו"י (ס"ו א' מדפי הרי"ף) וע"ע בערכין ד' א'. ועי' ברמב"ם הל' נחלות סוף פ"א, ושם סבר דשעה אחת בחיים מספקת לו לירש ולנחול ולהעביר נחלה; וכבר העירו ודנו בדברים אלה - ראה ראב"ד שם ובמ"מ ובלח"מ, ועי' רמב"ן ב"ב קמ"ב א' ד"ה "ומצאתי", ועור"ר שו"ע חו"מ סי' רע"ו ס"ה, ובקצוה"ח ונתיה"מ שם ועוד, ור' פרק (יסודות ההלכה) הערה 61.

28. ר' בגמ' נדה מ"ד ב' בהעמדתו של "מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא - לומר שממעט בחלק בכורה"; וביאר רש"י: "כגון אם היה בן יום אחד כשמת אביו והיה לו אח בכור ואח פשוט ומת הוא אחר אביו, נוחל הוא מאביו את חלק רביעי שבנכסיו ומנחילו לשני אחיו וחולקין הבכור והפשוט את חלקו של זה בשוה, ונמצא ממעט בחלק הבכור, דאי לאו איהו הוה שקיל הבכור תרי תילתי. כגון, מששה זהובים ארבעה ופשוט נוטל ב' זהובים ועכשיו נוטל הבכור ג' זהובים כנגד שני אחין ומחלקו של זה ג' רביעי זהוב, נמצאו ביד בכור ד' זהובים חסר רביעי וביד פשוט ב' זהובים ורביעי וכו'"; וכן איתא בב"ב קמ"ב ב', ור' אריכו"ד ברשב"ם שם. ועי' רמב"ם הל' נחלות פ"ב ה"ה ובשו"ע חו"מ סי' רע"ז ס"ה.

29. ראה ספרי שופטים (י"ט י"ד) פיס' קפ"ח - על הלאו "לא תסיג גבול רעך", ושייכותו של זה לענין קברים. ועייה"ט במהדרי' האראוויטץ שם על הגירסאות השונות, אם כלפי נפל עובר או אינו עובר בלאו זה. ובתוספתא אהלות פט"ז י"ב "רבן שמעון בן גמליאל אומר נפלים אינן קונין את הקבר ואין להן תפיסה"; וכתב ר"ש סיריליאו למשנה אהלות סוף פט"ז "אין קונין את הקבר, דכתיב לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך אשר תנחל, כל שיש לו נחלה יש לו גבול ושאינן לו נחלה אין לו גבול" (ולכך אמרו באותה משנה "בור שמטילין לתוכו נפלים... מלקט עצם עצם והכל טהור"). וע"ע במס' שמחות פי"ד, ובגמ' סנהדרין מ"ח א', וגמ' נדה ג"ז א' ורש"י שם; ור' גם או"ז ח"ב הל' אבילות סי' תכ"ב אשר כתב כן כלפי כל קטן שלא כלו לו חדשיו ולכך אינו טעון קבורה.

ה. השלכות נוספות

מן הראוי להוסיף לנפקותת אלה אשר התפרטו בתוספתא, עוד שתי השלכות הנובעות גם הן מאותה הגדרה ייחודית של ולדות אלה. כפועל יוצא מן העובדה שאותם ולדות לא הוגדרו בוודאות כחיים לכל דבר, הרי כתוצאה מכך לא ניתן להתייחס - להלכה - למותם כאל מיתתו של חי בר קיימא. עתה נמצאת אומר: דיני אבילות והלכותיהם הקבועות אחר מיתת החי, אינן נוהגות כאשר מדובר במותו של וולד אשר לא הוגדר כחי. מכאן נבעה תמיהתם של אמוראים על אותו שנהג מנהגי אבילות בעקבות מות בנו טרם שמלאו לו לולד שלושים יום, עד שהוברר להם כי מדובר במקרה נדיר של וולד בו ידוע בוודאות שכלו חודשיו, ומוגדר כחי.³⁰ בזה, ורק בזה, הלכות מותו זהות למיתת כל חי; ברם במקרים השכיחים של ולדות אשר אין וודאות גמורה במנין חודשיהם³¹ ובהגדרתם כחי גמור לכל דבר, באלה לא תנהג אבילות, שכן לא "חי" הוא שמת כאן.

מאותו שורש צומחת כמובן השלכה הלכתית נוספת, כלפי הריגתו של אותו וולד. כלומר: מאחר ואיננו מחשיבים אותו כחי במובן המלא והשלם של ההגדרה, לכן אין להשוות הריגתו להריגת חי בר קיימא. זה מה שאמרו במכילתא "מכה איש ומת מות יומת - שומע אני אף בן שמונה במשמע, ת"ל

30. ר' שני מעשים המובאים בשבת קל"ו א': "כריה דרב דימי בר יוסף אתיליד ליה ההוא ינוקא, בגו תלתין יומין שכיב, יתיב קמתאביל עליוהי, אמר ליה אבוה צוורוניתא קבעית למיכל (רש"י: מטעמים שמאכילין את האבל; ועי' כתוס' שם, ור' רש"י מו"ק כ' ב') אמר ליה קים לי ביה שכלו לו חדשיו. רב אשי איקלע בי רב כהנא, איתרע ביה מילתא בגו תלתין יומין, חזייה דייב וקא מתאבל עליוהי, אמר ליה לא סבר ליה מר להא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אמר ליה קים לי בגויה שכלו לו חדשיו".

וכן שנו במשנה נדה פ"ה מ"ג, ובמס' שמחות ריש פרק ג': "תנוק בן יום אחד - הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם"; ובגמ' שם (מ"ד ב') פירשו "למאי הלכתא, אמר רב פפא לענין אבילות, כמאן דלא כרשב"ג... הכא במאי עסקינן דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו". (וראה הערתו של תוי"ט על המינוח "כחתן שלם" המכוון כלפי קטן הגימול - ר' נדרים ל"ב - ובאו להשמיענו "שהוא כחתן שלם הנמול לשמונה, ואין ברית האמורה בתורה שהוא לשמונה מעכבתו מלהתאבל עליו". וע"ע "משנה אחרונה" ותו"ח שם).

וע"ע מס' שמחות פ"א ה"ז "בן שמונה חי - אין מתעסקין עמו בכל דבר" ("דבכלל אין מתעסקין עמהם בכל דבר הוי שאין מתאבלין עליהן" - כס"מ הל' אבל פ"א ה"ז; ועי' ברא"ש מו"ק פרק ג' סי' פ"ח, ור' מחלוקתם של הריצ"ג והרמב"ן בביאור הענין אם כלפי הספד ותנחומים וכיו"ב או כלפי אבילות). ומה שאמרו שם בריש פ"ד דמס' שמחות בנוגע ל"ספיקות" - אינו שייך לנידוד, כמבואר בתוס' יבמות ל"ו ב' ד"ה "הא", ועי' תוס' בכורות מ"ט ב' סד"ה "כיום", ותוס' נדה מ"ד ב' סד"ה "דקים ליה".

וראה לשון הרמב"ם הל' אבל פ"א ה"ו-ז: "הנפלים אין מתאבלין עליהן, וכל שלא שהה שלושים יום הרי זה נפל... ואם נודע בוודאי שנולד לתשעה חדשים גמורים אפילו מת ביום שנולד מתאבלים עליו"; ור' שו"ע יו"ד סי' שע"ד ס"ח, ולהלן בפרק שטרם פורסם.

31. על נדירותה של תופעת הוודאות ההלכתית בדבר מנין מדרייק של חודשי הולד. ראה להלן בפרק שטרם פורסם.

מכה איש, מגיד שאינו חייב עד שיהרוג בן קיימא... שומעני אף בן שמונה כמשמע, ת"ל מכה איש, מגיד שאינו חייב עד שיהרג בן קיימא".³² מכאן הפקעתו של בן שמונה מהלכות אלה, הן כניזק והן כהרוג.³³

השלכות אלה הנובעות אף הן מהגדרת ולדות אלה כלאו ברי קיימא, מצטרפות בזה למכלול הנפקות שהתפרטו והתפרשו בתוספתא. כאמור, חלקן נובעות משלילת הגדרתם של הולדות כחיים לכל דבר, וחלקן נובעות משלילת הגדרתם כמתים לכל דבר. הצד השווה שבכולן הוא מצב הביניים בו מצויים ולדות אלה, ומצב זה הוא הגורם והסיבה להלכותיהם הייחודיות. כפי שהתבאר כאן, הגדרה זו משפיעה על מיגוון רחב של תחומים: הן תחומי אורח-חיים (שבת, יוה"כ ומועד - פיקוח נפש ומילה) הן תחומי יורה דעה (אבילות וקבורה) הן תחומי אבן העזר (ייבום וחליצה) הן תחומי חושן משפט (הריגה, ירושה ונחלה) ואף תחומים נוספים (טומאה - מת, זיבה ונגעים - פרישת אבר ובשר, אכילת תרומה), ואם כי אליבא דאמת ישנם עוד תחומים המושפעים מכך - אשר יתפרשו להלן במקומם - הרי מה שלא התפרטו כאן אין זה אלא משום שאינם מהוים תוצאה ישירה מאותה הגדרה ייחודית ל"בני שמונה" עוד בחייהם כפי שהתבארה כאן: "לא כחי ולא כמת".

32. מכילתא משפטים פרשה ד'; וראה גם במכילתא דרשב"י שם (מהדור' אפשטיין - מלמד עמ' 169, ובמהדור' רד"צ הופמן עמ' 125): "... מה ת"ל מכה איש, שיכול אפילו הכה את הנפלים ובן שמונה יהא חייב, ת"ל איש, מה איש מיוחד שהוא בן קיימא יצאו נפלים ובן שמונה שאינן בני קיימא"; וכן הוא גם בתו"כ אמור ריש פ"כ - כלפי נפלים - עיי"ש. ועי' גמ' סנהדרין פ"ד ב' "אצטריך למיכתב מכה איש ואיצטריך למיכתב כל מכה נפש... ואי כתב רחמנא כל מכה נפש הוה אמינא אפילו נפלים אפילו בן שמונה, צריכי". וע"ע בגמ' נדה מ"ד ב', ומה שהעירו על כך תוס' בסנהדרין, שם ד"ה "ה"ג", ובנדה שם ד"ה "איש".

אלא שלמרות הסכמת כל המקורות ללמוד הלכה זו מ"מכה איש", הנה במכילתא משפטים פרשה ח' דייקו זאת מלשון המקרא "וכי ינצו אנשים" ואמרו "לפי שהוא אומר כי יכה נפש אדם, שומע אני אף בן שמונה, ת"ל וכי ינצו אנשים, מגיד שאינו חייב עד שיהרג בן של קיימא"; ואילו על "בן שמונה" אשר איננו בכלל "איש של קיימא" - אין חייבין. רצ"ב טעם ייתורה של דרשה נוספת זו.

33. וראה לשון הרמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש פ"ב ה"ו "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה, הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון, או גולה אם הרג בשגגה. והוא שכלו לו חדשיו. אבל אם נולד לפחות מתשעה חדשים הרי הוא כנפל עד שיששה שלשים יום וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו". וכן מדוייקת לשון הסמ"ק (יום שני) מצוה פ"ב: "שלא לרצוח... ואמרו חכמים שלא לרצוח שום בר קיימא שבעולם"; ודייק הר"י צייטליש ב"הגהות חדשות" שם אות ב', דהא לאפוקי מנפל שלא כלו לו חדשיו, דאינו קרוי בר קיימא. וע"ע בתו"ש משפטים (כרך י"ז) פכ"א אות רל"ו (ור' הערתו שם, דאמנם פטור אך אסור) ואות ת"א והמקורות שם, וכן אמור (כרך ל"ג) פכ"ד אות קט"ז. (ולמעשה עוד למש"כ תוס' רי"ד שבת קל"ו, המציין לדברי ריב"ם בנוגע לדין החובל הן בטריפה והן בבן ח' ופטור משום שבת, וחלק הרי"ד שם בנוגע לטריפה, אך הודה בנוגע לבן ח' דפטור. ועי' בשו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ל"ג סוף אות ג').

כפועל-יוצא מכך נובעת הלכה הקובעת שלא להביא עגלה ערופה על חלל "בן שמונה" שנמצא בשדה "לא נודע מי הכהו" - ור' בס' נחל איתו סי' ג' ס"א סה"ב. ור' שם לגבי טריפה ועובר.